

Fiche – Hoe ontwikkel je een sociaal rechtvaardig klimaatbeleid?

**Opvolging netwerkdagen
provincie Vlaams-Brabant – maart
2025**

ONTWIKKELEN VAN EEN SOCIAAL-RECHTVAARDIG EN PARTICIPATIEF KLIMAATBELEID

BELANG VAN EEN SOCIAAL-RECHTVAARDIGE (KLIMAAT)TRANSITIE

De klimaatuitdaging is moeilijk te bevatten, de uitdaging is groots en complex. Het extra vraagstuk van een sociaal-rechtvaardig klimaatbeleid zet het systemische karakter van de uitdaging extra in de verf. De manier waarop we denken en handelen, onze diepgewortelde patronen en overtuigingen, zijn mee verantwoordelijk voor de grote uitstoot van broeikasgassen én houden de ongelijkheden in de samenleving in stand (of versterken die).

Al te vaak of te makkelijk worden de klimaatuitdaging en de strijd voor meer sociale rechtvaardigheid als een tegengestelde keuze voorgesteld. Het is kiezen voor of een versnelde reductie van de CO₂-uitstoot of het verhogen van de toegang tot basisvoorzieningen voor iedereen. Op verschillende manier is dit een foute manier van voorstellen.

Vooreerst zijn er tal van mogelijkheden om zowel de kosten als de baten van klimaatbeleid op een rechtvaardige manier over de bevolking te spreiden. Meer zelfs, je kan ook de stem van verschillende groepen een meer prominente plaats geven bij het uittekenen van het klimaatbeleid zodat ook de verwachte inspanningen voor iedereen haalbaar en toegankelijk zijn. Je hebt dus steeds een keuze. Daarnaast blijkt ook dat een rechtvaardig klimaatbeleid een veel grotere driver is om actief bij te dragen dan de roep om samen de CO₂-uitstoot te verminderen.

Een rechtvaardig klimaatbeleid is dus geen nice to have, het is een need to have om concrete resultaten te boeken. Kiezen voor een rechtvaardig klimaatbeleid houdt niet de opdracht in om armoede de wereld uit te helpen, wel om doorheen het klimaatbeleid de systemen van uitsluiting die bijdragen tot ongelijkheid te veranderen zodat iedereen wel vaart bij dit nieuwe beleid.

Vele groepen in de samenleving voelen zich geen deel van het klimaatbeleid, van dit nieuwe verhaal. Subsidies die niet voor hen bedoeld zijn of niet makkelijk toegankelijk zijn, een taal die hen niet aanspreekt en acties die niet aansluiten bij hun dagelijks leven of de problemen die ze ervaren. Dit gaat op voor een brede groepen mensen in de samenleving, niet enkel voor mensen in armoede. 'Iedereen mee' gaat dus letterlijk over iedereen. Een rechtvaardig beleid richt tot alle groepen in de samenleving, en dat is broodnodig want het huidige klimaatbeleid is niet bijzonder effectief (zie bv. de veel te lage renovatiegraad).

DE ROL VAN EN HET POTENTIEEL VAN LOKALE BESTUREN

Die complexiteit kan verlamdend werken. Het is daarom belangrijk dat 1/ elk individu, organisatie of instelling naar de eigen rol en mogelijkheden kijkt en 2/ dat we voor ogen houden dat er steeds verschillende keuzemogelijkheden zijn om te kiezen voor rechtvaardigheid (het geïmplementeerde kader van WRR biedt hiervoor een goede houvast).

Zo heeft de Vlaamse overheid de belangrijkste sleutels in handen voor de rechtvaardigheid van het globale woonbeleid, het renovatiebeleid en het mobiliteitsbeleid. In die transitie heeft een lokaal bestuur een andere essentiële rol. Kernwoorden daarin zijn nabijheid, vertaling-op-maat en zichtbaarheid.

- Een lokaal bestuur is het best geplaatst om de effectiviteit van het beleid te monitoren en op maat van de lokale context te vertalen en te ondersteunen. Bv.
 - Welk type woningen zijn er in de gemeente, welke profielen zijn eigenaar en/of bewoner van die woningen?
 - Wie maakt gebruik van de Vlaamse steunmaatregelen? Wat maakt dat inwoners hier wel/niet gebruik van maken? Wat kunnen de gemeente en haar partners ondernemen om die take-up te verhogen?
- Een lokaal bestuur kan haar engagement voor haar inwoners heel concreet en zichtbaar maken
 - Een gemeente kan haar kennis van de lokale context inzetten om concrete antwoorden te formuleren op directe problemen van inwoners: vochtproblemen in huizen, de kwaliteit van groen en speelruimtes in buurten; een gemeente kan dus haar acties in het kader van het klimaatbeleid expliciet richten op en inzetten voor concrete noden van inwoners
 - Concrete acties en verhalen van inwoners bieden mogelijkheden om een nieuw narratief uit te dragen: in plaats van 'we moeten dit doen omwille van het klimaat' naar 'we verhogen jouw levenskwaliteit met onze klimaatacties.

De effectiviteit van het huidige klimaatbeleid is ondermaats, en bovendien komen de baten ervan het minst bij de meest kwetsbare groepen terecht. De rol van lokale besturen is hier essentieel. Een lokaal bestuur kan haar inspanningen dicht tot bij haar burgers brengen.

Heb je een nieuw idee, is er een vraag om specifiek beleid aan te passen? Haal er een aantal collega's en middenveld- of buurtorganisaties bij en gebruik onderstaand schema van WRR (uit dezelfde studie als boven vermeld) om de kosten, baten en inspanningen op een rechtvaardige manier te verdelen

Figuur 1 | 10 verdelingsprincipes voor een sociaal-rechtvaardig klimaatbeleid; rapport van WRR

DE VOORNAAMSTE BOUWSTENEN VERDER CONCREET GEMAAKT

Wat kan een gemeente doen om een wervende en effectieve bijdrage te leveren? Hoe zorg je ervoor dat je de verschillende groepen in je gemeente bereikt en er ook beleidsmatig mee verder kan?

- Zet het verbeteren van levenskwaliteit voorop in plaats van CO2-reductie
- Betrek lokale partners actief en formuleer samen een aantal extra indicatoren die aangeven dat de levenskwaliteit van inwoners erop vooruitgaan
- Zoek samen een eenvoudige manier om de voortgang hiervan op te volgen
- Gebruik deze info voor zowel je interne als externe (wervende) communicatie
- Geef op deze manier vorm aan een nieuw narratief
- Implementeer enkele eenvoudige targets
- Vertaal het cijfermateriaal van je eigen gemeente naar enkele kerncijfers die richtinggevend kunnen zijn voor een gericht beleid: bv. als 15% van je gemeente onder de armoedegrens leeft, kan je 15% van je inspanningen en investeringen voor deze doelgroep voorbehouden; daarnaast wordt de indicator '60% van het mediaaninkomen' standaard gebruikt als referentie van een laag inkomen; ook deze groep inwoners kan je gericht benaderen in je beleid.
- Ook het type inwoners, huishoudens, woningen, ... kan je op deze manier benaderen.
- Ook dit materiaal kan je gebruiken in je communicatie
- Lokale partners kunnen een actieve en cruciale rol spelen om je beleid effectief te maken
- Breng hen samen rond je uitdagingen voor een sociaal rechtvaardig klimaatbeleid en vraag hoe hun werking daar vandaag al een plaats in heeft, op welke manier hun activiteiten en hun expertise hier een bijdrage kan in leveren
- Spreek gericht lokale stakeholders aan en vraag hen om mee een concreet engagement op te nemen gelinkt aan de kerncijfers die je hebt geformuleerd
- Zet in op een taal die iedereen aanspreekt
- Breng je communicatiemedewerkers samen met lokale partners om een ander palet aan woorden, beelden en boodschappen samen te brengen; een taalpalet dat wegblijft van 'we moeten dit voor het klimaat', een taal die niet enkel positief en hoopvol is maar antwoorden biedt op directe noden, beelden die verschillende groepen aanspreken
- Werk met eenvoudige en heldere 'call to actions' die direct aanleunen bij vragen en noden van je inwoners (bv. gelijkaardig aan de Green Deals)

Q&A UIT SESSIES NETWERKDAGEN MAART 2025

CLUSTERS

Onderstaande vragen kwamen het meest aan bod in de sessies.

Hoe bereik je de kwetsbare groepen?

Deze vraag leeft bij elke gemeente.

In de bouwstenen hierboven zitten belangrijke elementen om hierrond aan de slag te gaan.

- Identificeer de kwetsbare groepen in jouw gemeente in kader van de toenemende klimaatproblematiek en het bovenlokale klimaatbeleid;
- Breng hun heel concrete noden en behoeften in kaart; kijk op welke manier je met je klimaatbeleid hier op een tastbare manier aan tegemoet kan komen
- Breng de lokale actoren in kaart en waardeer hun werking en expertise; ondersteun hen om vanuit dat potentieel bij te dragen aan het gemeentelijk klimaatbeleid
- Ent grotere acties op de eerste kleine stappen waarmee je hun eerste vertrouwen hebt gewonnen

De bezorgdheid om het klimaat leeft op eenzelfde manier en in gelijke mate in alle lagen van de bevolking. Onderschat dus ook niet de betrokkenheid van maatschappelijk kwetsbare groepen bij de klimaatproblematiek, maar vertaal de uitdagingen wel naar een win voor hen en zorg dat je klimaatbeleid ook op hen van toepassing is.

Hoe zorg je voor gedragenheid binnen het bestuur van je gemeente?

Niet alleen de gemeentelijke administratie, de lokale stakeholders, ook het bestuur zelf van de gemeente moet het belang en de nood van een sociaal rechtvaardig klimaatbeleid delen en ondersteunen.

De benadering hiervan verschilt in se niet zo sterk van bovenstaande punten. Ook voor lokale mandatarissen moeten de baten tastbaar en zichtbaar zijn. Voor het schepencollege houdt dat o.a. in dat:

- Er doelstellingen en een indicatorenset beschikbaar zijn waarmee ze een helder en wervend verhaal kunnen brengen; cijfers, acties en indicatoren die aansluiten bij de lokale realiteit en uitdagingen lenen zich hier het beste voor
- Acties en initiatieven die tastbaar zijn voor de inwoners, die op zich een verhaal van levenskwaliteit vertellen zijn essentieel om eender welke actor mee in beweging te brengen, dus ook het CBS
- Breng de verhalen van mensen zo concreet mogelijk in beeld; breng een verhaal van vooruitgang op het vlak van levenskwaliteit voor verschillende types inwoners; een verhaal van wooncomfort, lagere facturen, beter bereikbare bestemmingen, ..., geen verhaal van acties omdat het moet voor het klimaat (dat mag natuurlijk wel de tweede communicatielaag zijn 'ook wij dragen ons steentje bij').

SAMENGEVAT

- Strijden voor het klimaat en strijden voor meer sociale rechtvaardigheid zijn niet tegenovergesteld aan elkaar
- Een klimaatbeleid dat rechtvaardig aanvoelt, is veel wervender dan de boodschap dat we onze uitstoot moeten verminderen
- De kosten én de baten van klimaatbeleid kunnen/moeten op een rechtvaardige manier over de bevolking verspreid worden ("dit gaat ook over ons, wij hebben hier ook iets aan")
- Iedereen is bezorgd over het klimaat, ook kansengroepen, maar ze voelen zich niet betrokken bij het huidige beleid.
- Een sociaal rechtvaardig klimaatbeleid is geen 'nice to have', maar een 'need to have'
- Een lokaal bestuur is goed geplaatst om Vlaams beleid dicht bij de burger te brengen en op maat te vertalen naar de lokale context

WAT KAN JE DOEN

- Zet het verbeteren van levenskwaliteit voorop in je beleid en je communicatie (en niet louter CO2-reductie)
- Betrek lokale partners en stakeholders, breng deze samen, vraag wat zij willen of kunnen bijdragen. Lanceer eventueel een 'social deal'.
- Implementeer enkele eenvoudige en duidelijke targets, bv. 13% van onze inwoners leeft onder de armoedegrens, dus ook 13% van onze financiële klimaatinspanningen gaat naar deze doelgroep.
- Pas je taal aan. Concreet, helder en eenvoudig. Vermijd technische termen.
- Start met kleinere acties om vertrouwen te winnen en bouw daarop verder (opschaling).ⁱ

ⁱ Deze fiche werd opgemaakt door Erik Béatse (erik@reisgenoot.be – www.reisgenoot.be) in opdracht van de provincie Vlaams-Brabant.